

СТАНОВЛЕННЯ VOSI КОНСТРУКЦІЙ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються передумови та джерела розвитку VOSI конструкцій та розкриваються наявні в літературі підходи до трактування відмінних ознак цих конструкцій. На базі пам'яток писемності досліджується частотність вживання конструкцій у ранньоніовангліїській мові. Визначено, що VOSI конструкції позначають всі інфінітивні комплементивні конструкції, яким передує іменні фрази.

Сучасний етап розвитку граматичних студій позначений зростанням питомої ваги синтаксичних розвідок, виконуваних на різних концептуальних засадах. Інтересом до проблем синтаксичного ладу мови позначений доробок дослідників, які працюють у межах наукових парадигм вивчення мови як у синхронному (Г. Г. Почепцов, А. М. Приходько, R. W. Langacker), так і в діахронному аспектах (О. І. Смирницький, А. М. Мухін, О. М. Мороховський, D. Denison, C. Harris, L. Cambell, R. Lass, D. W. Lightfoot).

Найбільших успіхів у цій царині досягнуто в генеративній лінгвістиці, яка займає особливе місце не тільки в науці про мову ХХ ст., але й в історії мовознавства загалом. Справжній прорив у вченні про речення та його окремі складники був досягнутий завдяки працям самого Н. Хомського та його послідовників (D. Adger, T. Biberauer, R. Freidin, J. Gueron, L. Haegemann, A. Radford, R. P. Stockwell та ін.), свідченням чого слугує величезна кількість посилань і коментарів до його праць [1: 74].

Мета цієї статті полягає у визначенні передумов та джерел розвитку VOSI конструкцій. Під VOSI конструкціями ми маємо на увазі Verb – Object / Subject – Infinitive конструкції, що позначають всі інфінітивні комплементивні конструкції, яким передує іменна фраза. Більшість граматистів, серед них такі як К. Крікау, Я. Цайтлін, М. Каллавей, Г. Бок, О. Есперсен та багато інших, називають всі ці типи інфінітивних комплементивних конструкцій терміном *'accusative and infinitive' construction*, чи *'accusativus cum infinitivo'*. Щодо термінологічного визначення цих конструкцій, то Ф. Віссер, наприклад, називає давньоангліїські *'dative and infinitive constructions'* та *'accusative and infinitive constructions'* як *'VOSI constructions'* [2: 145].

Для досягнення зазначеної мети спершу має сенс визначитися стосовно наявних у літературі підходів до трактування відмінних ознак цієї конструкції. На базі пам'яток писемності дослідити частотність вживання конструкцій у ранньоніовангліїській мові.

Принагідно нагадаємо, що у новітніх працях з теоретичного синтаксису існує усталений підхід до розуміння структури речення як двосторонньої цілісної єдності з відповідними структурою та семантикою. Такий підхід уможливорює успішне дослідження реченневих одиниць у синхронії та діахронії.

Історія вивчення інфінітивних конструкцій в англійській мові має свої традиції та досягнення. Акузативна та інфінітивна конструкція неодноразово слугували об'єктом дослідження у контексті різних концептуальних підходів. У граматичних студіях, виконаних в діахронії, донині основну увагу було приділено розвитку акузативної та інфінітивної конструкції в античних мовах. Натомість становлення VOSI в історії англійської мови не отримало достатнього висвітлення. Помітним винятком є Е. Ворнер, хоча вона і не пропонує вичерпного пояснення цього граматичного феномена, обмежуючись різновидами комплементативі лише у пізньосередньоніовангліїській мові. Більшість діахронічних досліджень було виконано наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (К. Крікау, Я. Цайтлін, М. Каллавей, Ф. Віссер та Б. Мітчел). Як зазначає О. Фішер, Ф. Віссер та Б. Мітчел подають матеріал в описовий спосіб, не додаючи нічого нового до попередніх досліджень [2: 143].

У давньоангліїській мові інфінітив мів уживався з власним суб'єктом. У такому разі між суб'єктом інфінітива, вираженим знахідним відмінком іменника чи займенника, і самим інфінітивом існував предикативний зв'язок, який на відміну від предикативного зв'язку між підметом і присудком, є вторинним. Отже ці два елементи утворюють вторинно-предикативну інфінітивну конструкцію, яку за зразком латинської граматики позначають терміном *'accusativus cum infinitivo'* (далі а.с.і.), яка виконувала роль складного додатка в реченні. Ця конструкція найчастіше вживалася у давньоангліїській мові після дієслів сприйняття, наказу, а також після каузативних дієслів, але і в давньоангліїській мові вживання цього звороту є ще незначним порівняно з тим поширенням, яке він отримав пізніше, особливо в новоангліїському періоді [3: 198].

У середньоніовангліїській мові ця конструкція трапляється значно рідше ніж у давньоангліїській, в основному при дієсловах *hātan* 'наказувати', *lēten* 'допускати', *māken* 'примушувати' або при дієсловах, що

виражають чуттєве сприйняття: *sēn* 'бачити', *hēren* 'чути'. У XIV ст. кількість дієслів, з якими може вживатися зворот, починає збільшуватися. Наприклад, у творах Чосера крім *māken* 'примушувати', *sēn* 'бачити' та *hēren* 'чути', він трапляється з багатьма дієсловами французького походження, синонімічними дієслову *māken*: *causen* 'спричиняти', *compellen* 'примушувати', *constreynen* 'змушувати' [4: 268].

У традиційній літературі термін а.с.і. позначає: (1) будь-яку конструкцію, яка містить такі елементи: головний предикат – акузативна іменна фраза – інфінітив (обов'язково у цьому порядку), (широке трактування); (2) конструкцію, яка включає всі ці три елементи, але акузатив та інфінітив інтерпретуються як єдність, залежна від головного предиката (вузьке трактування). Дієслова, що утворюють а.с.і., поділяють на групи, оформлені різними числовими й родовими показниками [2: 145].

Щодо критеріїв, за якими ці дієслова поділяються на групи, то вони не є чітко визначеними [Ю. Айненкель, Дж. Керкгоф]. Натомість більшість граматистів вдаються до розмежування а.с.і. за типами, що не завжди зумовлено гомогенністю чинників. Елементарний вододіл цих утворень у давньоанглійській мові пролягає між '*dative and infinitive constructions*', з одного боку, та '*accusative and infinitive constructions*', – з іншого. Це залежить від морфологічного оформлення іменної фрази, якою керує предикат, – давальної або акузативної.

У середньоанглійському періоді розмежування між давальним та знахідним відмінком було знівельовано завдяки аналітизації словозмінювальних систем, що відбулося, крім усього іншого, завдяки поширенню а.с.і. Хоча відмінність між дативом та акузативом не може бути використана як класифікаційний критерій в межах а.с.і. групи, це може вказувати на основну синтаксичну відмінність.

У давньоанглійській мові давальний відмінок майже завжди сигналізує про те, що давальна об'єктна іменна фраза субкатегоризується головним дієсловом, водночас у випадку знахідної відмінкової форми це не так. Як стверджує М. Каллавей, інфінітив завжди об'єктний, якщо давальна іменна фраза передує головному дієслову чи слідує за ним. Що стосується акузатива, то інфінітив може бути як об'єктним так і предикативним. Саме двозначний характер акузативу унеможливорює чіткий поділ між '*dative and infinitive*' та '*accusative and infinitive*' [5: 130].

Безперечно, що багато граматистів займалися питанням поділу конструкцій, але вони сходяться на думці, що це досить складно зробити без чітких критеріїв. Цікавим є підхід Ф. Віссера, який не погоджується з вживанням терміну '*accusative and infinitive*', так як в англійській мові вже немає знахідного відмінка, а також з терміном '*object and infinitive*', який використовувався пізніше, так як він затемнює той факт, що іменна фраза є одночасно підметом [6].

Натомість, він вживає термін VOSI (Verb – Object / Subject – Infinitive), який об'єднує всі інфінітивні комплементивні конструкції, яким передує іменна фраза. Ф. Віссер відмічає, що VOSI конструкції вживаються після одинадцяти різних категорій дієслів (серед них дієслова причини, дозволу, команди, заборони, перешкоди, спонукання та ін.), що різняться за своїм семантичним полем. Але він не пояснює, що слугувало критерієм поділу цих дієслів [2: 149].

Як відомо, більшість граматистів використовують саме цей поділ, який забезпечує нас достатньою кількістю необхідних прикладів, але не дає розуміння самих конструкцій. Єдиним виключенням є Г. Бок та О. Єсперсен, які розглядають конструкцію такою, якою вона з'явилася в новоанглійській мові. Хоча Г. Бок все ще працює з розмитим визначенням єдності між головним дієсловом, об'єктною / суб'єктною іменною фразою та інфінітивом, він принаймні виділяє сполучник *that* як основу поділу, а не семантичні класи дієслів, після яких можливе вживання а.с.і. конструкцій. Він розрізняє три групи або типи:

1) зв'язок між інфінітивом та дієсловом слабший ніж між акузативом та дієсловом (сюди відносяться дієслова змушування, перешкоджання, переконання та ін.);

2) акузатив та інфінітив окремо доповнюють головне дієслово, незважаючи на залежність від дієслова (наприклад, *hatan*, *seon*, *hieran*);

3) акузатив та інфінітив разом формують комплемент дієслова (дієслова мовлення та міркування) [2: 151].

Варто зазначити, що деякі з цих дієслів можуть відноситися до різних груп, але належати до одного і того ж самого лексичного поля. Цікаво, що Г. Бок вказує на формальні синтаксичні критерії та зауважує, що інфінітивні комплементи першої групи в давньоанглійській мові мають частку *to*, на відміну від другої групи, яка ніколи не вживається з *to*. Щодо третьої групи дієслів, то після них зазвичай не вживається акузативна іменна фраза, тобто вона можлива тільки в складнопірядному реченні з інфінітивним комплементом. Це свідчить про відсутність прямого зв'язку між акузативною іменною фразою та головним дієсловом.

Синтаксичне підґрунтя для виокремлення а.с.і. конструкцій знаходимо у працях О. Єсперсена. Однак, критерій поділу дієслів, після яких можливе вживання а.с.і. конструкцій, не завжди є зрозумілим, адже деякі дієслова входять до більш ніж однієї категорії. О. Єсперсен виокремлює три категорії [6]:

Перша категорія включає дієслова перцепції, каузативи та дієслова *believe, wish, like, prove*:

SVO (S₂I): S та I є прямими об'єктами головного дієслова

e.g.: *I hear him sing.*

До другої категорії відносяться дієслова: *promise, command, teach, tell (?)*, *ask (?)*:

SVO' O(I): особа як непрямий об'єкт, інфінітив як прямий об'єкт головного дієслова

e.g.: *I allow her to sing.*

До третьої категорії входять дієслова: *get, bring, direct*:

SVO_pI: особа може розглядатися як прямий об'єкт головного дієслова, а інфінітив як третина, з'єднана за допомогою частки to, яка має місцеве значення

e.g.: *We forced him to obey.*

(де S – це суб'єкт, S₂ – другий суб'єкт, O – прямий додаток, Oⁱ – непрямий додаток, V – дієслово, I – інфінітив, p – прийменник. Значення дужок не пояснюється).

Питанням походження а.с.і. конструкцій в англійці займалися дві лінгвістичні школи. Перша, представлена монографією К. Штофеля та Я. Цайтліна заявляє, що а.с.і. є притаманною для англійської мови. Друга школа, до якої відносять себе більшість граматистів, стверджує, що після деяких дієслівних категорій а.с.і. конструкція є власне германською конструкцією (здебільшого після дієслів відчуття та каузативів), але а.с.і. у вузькому значенні – її іноді називають істинною а.с.і. конструкцією – це запозичення з латинської мови. Мається на увазі вживання а.с.і. після того, що традиційно називається *verba declarandi et cogitandi*. Я. Цайтлін намагається показати, що конструкція є притаманною саме англійській мові і, що вона представлена ще в давньоанглійській мові, яка мала все необхідне для її подальшого розвитку.

Я. Цайтлін не погоджується з думкою О. Єсперсона, що походження а.с.і. датується XV ст. і, що це відбулося завдяки впливу латині. На нашу думку плутанина виникла через двозначність терміну а.с.і. Якщо О. Єсперсон звертається до вузької інтерпретації, то Я. Цайтлін використовує найширшу, саме це і є однією з причин того, що він заперечує вплив латинської мови. Окрім того, він применшує можливість іноземного впливу в інших германських мовах та недооцінює вплив латинської мови на давньоанглійську. Він навіть не згадує, що всі приклади а.с.і. конструкцій після *verba declarandi et cogitandi* наведені з робіт, які знаходилися під глибоким впливом латинських оригіналів [2: 157].

Разом з більшістю граматистів небезпідставно вважати, що а.с.і. конструкція після дієслів перцепції та причини була притаманна давньоанглійській мові, конструкція а.с.і. після *verba declarandi et cogitandi* є латинською за походженням.

Поширення а.с.і. конструкції в середньоанглійській мові завдячується поширенню за аналогією та запозиченням. Якщо в давньоанглійській мові використання а.с.і. після *verba declarandi et cogitandi* вважалося імітацією з латині, то цього не відбувається в наступних періодах. Аналізуючи причини поширення а.с.і. конструкції після *verba declarandi et cogitandi* в англійській мові варто поцікавитися, чому цього не трапилося в інших германських мовах. Наприклад, датська та німецька мови також були під сильним впливом латинської мови, але, незважаючи на це, а.с.і. конструкція сприймалася як латинізм, який зник як тільки вплив латинської мови зменшився. Саме через це, пояснюючи причину поширення та становлення а.с.і. в англійській мові, не варто посилатися лише на вплив латинської мови.

Велика кількість лінгвістів минулого та сьогодення зауважують, що іноземні граматичні конструкції запозичуються лише тоді, коли вони потрібні мові, чи коли певні обставини полегшують їх сприйняття.

Досить дивно, що Д. Лайтфут просто приписує поширення а.с.і. латинському впливу, К. Крікау вважає, що англійська мова прагне до скорочення та стиснення, показником чого була втрата флексій. Хоча Ф. Віссер має своє пояснення поширення VOSI, але багато в чому його тлумачення розмите та спекулятивне. Він зауважує, що поширення а.с.і. конструкції може бути як завдячуючи аналогії, так і через те, що мовець прагне уникнути частого повторення конструкції типу '*he behead faran*'. Також він згадує іноземний вплив як фактор поширення: для середньоанглійської мови – це здебільшого французька мова, а для ранньонорманської – латинська. Але пояснення Ф. Віссера є недостатнім, він не заглиблюється у деталі стосовно того, як саме аналогія сприяла поширенню [2: 162].

У ранньонорманському періоді відбувається помітне збільшення вживання VOSI конструкцій на відміну середньоанглійської мови.

Так, наприклад, VOSI конструкції найчастіше вживаються після дієслів дозволу:

(1) ... *let him take the fellow* [6: 109];

(2) ... *let the trumpet sound for him* ... [6:159].

Також VOSI конструкції спостерігаються після дієслів перцепції:

(3) ... *but I have heard him oft maintain it to be fit* ... [6: 36];

(4) ... *and hear poor rogues talk of court news* ... [6: 162].

VOSI конструкції зустрічаються після дієслів спонукання та команди:

(5) *They ... commanded me to follow and attend the leisure of their answer* [6: 79];

(6) ... *your brother's evil disposition made him seek his death* ... [6: 110].

Представлені конструкції вживаються з дієсловами *to know*, *to find* та *to think*:

(7) *You know the character to be your brother's?* [6: 35];

(8) *... I... found him pight to do it ...* [6: 64];

(9) *... I think this lady to be my child Cordelia* [6: 155].

Отже, критерії визначення VOSI конструкцій в сучасній лінгвістиці не є чітко окресленими. Ми визначаємо VOSI конструкції як такі, що позначають всі інфінітивні комплементивні конструкції, яким передують іменна фраза. В історії англійської мови функціонування цих конструкцій не є однорідним, і найширшого поширення вони досягли у ранньоніованглійській мові. Комплексне вивчення функціональних і структурних характеристик VOSI конструкцій у історичному аспекті сприятиме подальшій розробці проблем історичного синтаксису англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буніятова І. Р. Сучасний стан синтаксичної теорії речення та його витоки / І. Р. Буніятова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2001. – Т. 4. – № 1. – С. 74–84.
2. Fischer O. The Origin and Spread of the Accusative and Infinitive Construction in English / O. Fischer // Folia Linguistica Historica. – Vol. VIII, № 1–2. – 1989. – P. 143–217.
3. Иванова И. П. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь / Иванова И. П., Чахоян Л. П., Беляева Т. М. – СПб.: Лань, 2001. – 512 с.
4. Ильиш Б. А. История английского языка (на англ. языке) / Б. А. Ильиш. – Л.: Просвещение, 1972. – 352 с.
5. Callaway M. The Infinitive in Anglo-Saxon / M. Callaway. – Washington: Carnegie Institution, 1913. – 352 p.
6. Шекспир В. Король Лир. Трагедия в пяти действиях / Вильям Шекспир; [автор предисловия и комментариев проф. М. М. Морозов]. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1950. – 176 с.
7. Visser F. Th. An Historical Syntax of the English Language / F. Th. Visser. – Vol. IV, part 2. – Leiden: E. J. Brill, 1973. – P. 111–271.
8. Jespersen O. A Modern English Grammar on Historical Principles / O. A. Jespersen. – Vol. 4. – Part V. – L.: George Allen & Unwin LTD, 1954. – 528 p.

Матеріал надійшов до редакції 01.04. 2011 р.

Криворучко Т. В. Становление VOSI конструкций в английском языке.

В статье рассматриваются предпосылки и источники развития VOSI конструкций и раскрываются присутствующие в литературе подходы к трактованию отличительных признаков этих конструкций.

На основе письменных произведений исследуется частота употребления конструкций в ранненовоанглийском языке. Выявлено, что VOSI конструкции обозначают все инфинитивные комплементивные конструкции, которым предшествует именная фраза.

Kryvoruchko T. V. The Formation of VOSI Constructions in English.

The article deals with the preconditions and sources of the development of VOSI constructions and highlights linguistic approaches of the explanation of different peculiarities of these constructions. Frequency of usage of the constructions on the basis of the Early New English texts is investigated. It was discovered that VOSI constructions denote all the infinitive complementive constructions preceded by the nominal phrase.